

Historie evropské integrace

Evropská unie byla založena na základě tří Evropských společenství, která vznikla v padesátých letech dvacátého století.

Vznik prvního společenství – Evropského společenství uhlí a oceli

Abychom pochopili situaci v Evropě 21. století, musíme se ohlédnout nazpět do období po druhé světové válce. V té době stála Evropa před těžko řešitelným problémem. Jakým způsobem zabezpečit do budoucna mír v Evropě? Jak ukotvit demokracii v Německu a zabezpečit, aby se Německo nestalo opět ohniskem válečného konfliktu?

Zdá se, že minulost poskytovala jen poučení o tom, která cesta k cíli nevede. Skvělou ukázkou byl Versailleský mír po první světové válce, který měl tíhou válečných reparací srazit Německo na kolena. Německo se velice rychle začalo zpěčovat a „napravení historických křivd a znovu vydobytí postavení, které je hodno Německa“ bylo hlavní silou, která dohnala tento stát k vyprovokování další války. Ani ústupky Německu nejsou tou správnou cestou, čehož bylo tím nejsmutnějším dokladem obětování Československa v roce 1938.

Francie proto přišla po druhé světové válce s řešením situace, které bylo jednoduché a geniální: když nefunguje nepřátelství, pokusme se spolupracovat. Sjednoťme průmysl, který je rozhodující pro zbrojní výrobu, propojme průmysl ocelářský a těžbu uhlí mezi Francií a Německem. Tak nebude možné, aby ani jeden ze států začal zbrojit a připravovat se na válku bez aktivního přispění státu druhého. To bylo zhruba poselství projevu francouzského ministra zahraničních věcí Roberta Schumana z 9. května 1950. Podle tohoto návrhu měly tyto dvě země, ale i ostatní, které by měly zájem, vytvořit společný dohled nad zásobami, těžbou, výrobou a obchodem s uhlím a ocelí.

Německo s touto myšlenkou nadšeně souhlasilo, protože to bylo poprvé od konce druhé světové války, kdy mu někdo nabízel spolupráci na základě rovnosti poprvé, kdy s ním nebylo zacházeno jen jako s poraženým státem, který zapříčinil ty nejhorší hrůzy v novodobé historii Evropy.

Přidaly se i další státy: Belgie, Nizozemsko, Lucembursko a Itálie. Benelux proto, že měl tu smutnou zkušenost, že kdykoliv se hašteří Francie s Německem, odnesou to oni, protože Němec vždy táhne na Paříž přes jejich území. Itálie proto, že to pokládala za dobrou příležitost, jak se postavit politicky i ekonomicky na nohy po pro ni nepřilíš šťastném období druhé světové války.

V roce 1951 je tedy Pařížskou smlouvou založeno Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) jako první integrační celek.

Vznik dalších dvou společenství – EHS a Euratomu

Francie, povzbuzená relativními úspěchy tohoto prvního společenství, chtěla rychle pokračovat v dalších integračních krocích. Vybrala si oblasti politicky daleko citlivější:

oblasti společné obrany a zahraniční politiky. Přišla s iniciativou založení Evropského obranného společenství, jehož cílem bylo postupně vytvářet společnou obranu zúčastněných zemí. Doba ale nebyla zralá na tuto iniciativu. Koneckonců Evropské obranné společenství v mnohých parametrech předstihlo stupněm integrace to, co v Evropské unii funguje dnes. Toto společenství bylo definitivně pohřbeno při hlasování ve francouzském parlamentu. Zástupci francouzského lidu odmítli schválit smlouvu, kterou jejich političtí představitelé navrhli. Státy viděly, že chtějí-li pokračovat v integraci, musí nejdříve začít s politicky méně citlivými oblastmi. Takovou oblastí se stalo hospodářství.

V roce 1957 byly slavnostně podepsány hned dvě tzv. Římské smlouvy, kterými byla založena další dvě společenství: Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství pro atomovou energii, neboli Euratom. Smlouva o EHS rozšiřovala spolupráci z původních sektorů uhlí a oceli na celé hospodářství a jejím cílem se stalo vytvoření společného trhu. Ten má za úkol zajistit rozvoj, spolupráci a růst životní úrovně členských států. Euratom si dal do vínku spolupráci při mírovém využití atomové energie.

Zakládající členové Evropských společenství a následná rozšiřování

Zakládajícími státy těchto dvou dalších společenství se staly stejné státy jako v případě ESUO: Francie, Německo, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko a Itálie.

Mezi zakládajícími státy ale chybí další evropská mocnost: Velká Británie. (Velkou Británií je myšleno zde i v dalším textu Spojené království Velké Británie a Severního Irska). Velká Británie se od Společenství distancovala, protože těžištěm její zahraniční politiky v té době bylo Britské společenství (Commonwealth) a nikoliv Evropské společenství. Dalším důvodem počátečního odmítavého postoje bylo i to, že si udržovala záměrný odstup od evropské kontinentální politiky, neboť si myslela, že evropská integrace zachází příliš daleko a této myšlence příliš nevěřila a nepodporovala ji.

Velká Británie dokonce zakládá jakousi „trucakci“: Založila Evropské sdružení volného obchodu (angl. EFTA, česká zkratka ESVO), kde se snažila o dosažení týchž výsledků jako Evropské společenství při nižší míře integrace.

Celkem rychle ale Velká Británie mění své záměry a již počátkem 60. let si podává přihlášku do Evropských společenství a společně s ní i tři další státy západní Evropy: Irsko, Dánsko a Norsko. Rozšíření však naráží na rozhodný odpor Francie a jejího prezidenta Charlese de Gaulla, který v 60. letech dvakrát prosadil zamítnutí vstupu Velké Británie. Důvodem zamítnutí byla hlavně obava ze zavlečení amerického vlivu do Evropy díky tradičně velice dobrým americko-britským vztahům a ohrožení jedinečnosti velmocenského postavení Francie v rámci Evropských společenství.

Situace se mění až po výměně francouzského prezidenta (1969) a změně mocenských pozic. První rozšíření se nakonec událo v roce 1973. Společenství se rozrostla o Velkou Británii, Dánsko a Irsko.

Norsko oproti původnímu plánu do Evropských společenství v roce 1973 nevstoupilo. Každý vstup totiž znamená pro vstupující zemi podstatnou změnu jejího právního řádu, a je proto potřeba předem provést ratifikaci smluv o vstupu. Severské země mají pro tento případ předepsáno schválení referendem. V Norsku referendum vyznělo v neprospěch rozšíření a

země od vstupu na poslední chvíli odstoupila. Situace se v Norsku nachlup přesně opakovala v 90. letech, kdy se Norsko podruhé, opět neúspěšně, pokusilo vstoupit. Samotní Norové ovšem tvrdí, že na potřetí se jim to již konečně podaří. Kdy to bude, ovšem přesněji nechtějí určovat.

Také Švýcarsko nemá příliš jasno ohledně svého vstupu do Evropské unie. Tuto myšlenku již sice delší dobu zvažuje, ale zatím je datum vstupu Švýcarska více než nejasné. V březnu 2001 proběhlo referendum, ve kterém se Švýcaři měli vyslovit ke vstupu do Evropské unie. Skončilo jasným vítězstvím odpůrců rychlého vstupu Švýcarska.

Další zemí, která rozšířila řady Evropských společenství, bylo Řecko v roce 1981. Řecko mělo již velmi dlouho podepsanou smlouvu o přidružení, ale po vojenském převratu v této zemi byly styky s Evropskými společenstvími velmi omezeny. Situace se změnila až po znovuoobnovení demokracie. Řecko si podalo žádost o vstup v roce 1975 a o šest let později se stalo členským státem. Je to zatím jediná země v historii, která vstupovala sama.

Stejně jako Řecko si musely počkat na změny svých politických režimů i státy Iberského poloostrova. Španělsko a Portugalsko si podaly žádost v roce 1977 a v roce 1986 se připojily k ostatním členům Společenství a zaokrouhlily jejich počet na tučet.

Neobvyklé rozšíření jsme zažili v roce 1990, kdy díky sjednocení Německa se vlastně další stát, bývalá Německá demokratická republika, stal členským státem. Bylo to neplánované a rychlé rozšíření, které se vyhnulo obvyklým procesům přibližování.

Další rozšíření proběhlo v roce 1995 a bylo podmíněno koncem bipolárního rozdělení Evropy. Tehdy i tradičně neutrální státy mohly opustit svůj nestranný statut a přičlenit se ke státům, k nimž politicky i hospodářsky již stejně dávno patřily. Evropská unie se rozrostla na patnáctku o Finsko, Švédsko a Rakousko.

Zatím poslední rozšíření proběhlo v první májový den roku 2004. Evropská unie přijala do svých řad desítku nových států. Většina z nich leží ve střední a východní Evropě a byla dlouhá léta pod vlivem bývalého Sovětského svazu: Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko a Slovinsko. Desítku států uzavírají dvě ostrovní země: napůl rozdělený Kypr a nejmenší Malta.

1. ledna 2007 se na základě rozhodnutí EU s největší pravděpodobností odehraje rozšíření o Rumunsko a Bulharsko. Do poslední chvíle se nad tímto rozšířením vznášel otazník, protože EU nebyla spokojena s planěním některých závazků, zejména v oblasti boji proti korupci a zločinu, v oblasti bezpečnosti potravin a přípravy platebních agentur pro rozdělování evropské pomoci. 26. září 2006 byla zveřejněna zpráva o postupu přípravy těchto zemí na vstup a na její m základě bylo rozšíření doporučeno. Po odsouhlasení vstupu všemi členskými státy by již nic nemělo zabránit vstupu těchto zemí do EU.

Díky pozastavení ratifikace Ústavy pro Evropu, která měla připravit orgány EU na rozšiřování nad 27 států, byla tímto posledním rozhodnutím naplněna její současná kapacita. Zdá se, že v této chvíli není EU po Rumunsku a Bulharsku připravena absorbovat další státy a rozšiřování bude zřejmě až do dalšího rozhodnutí pozastaveno.

Vývoj primární legislativy - smluv

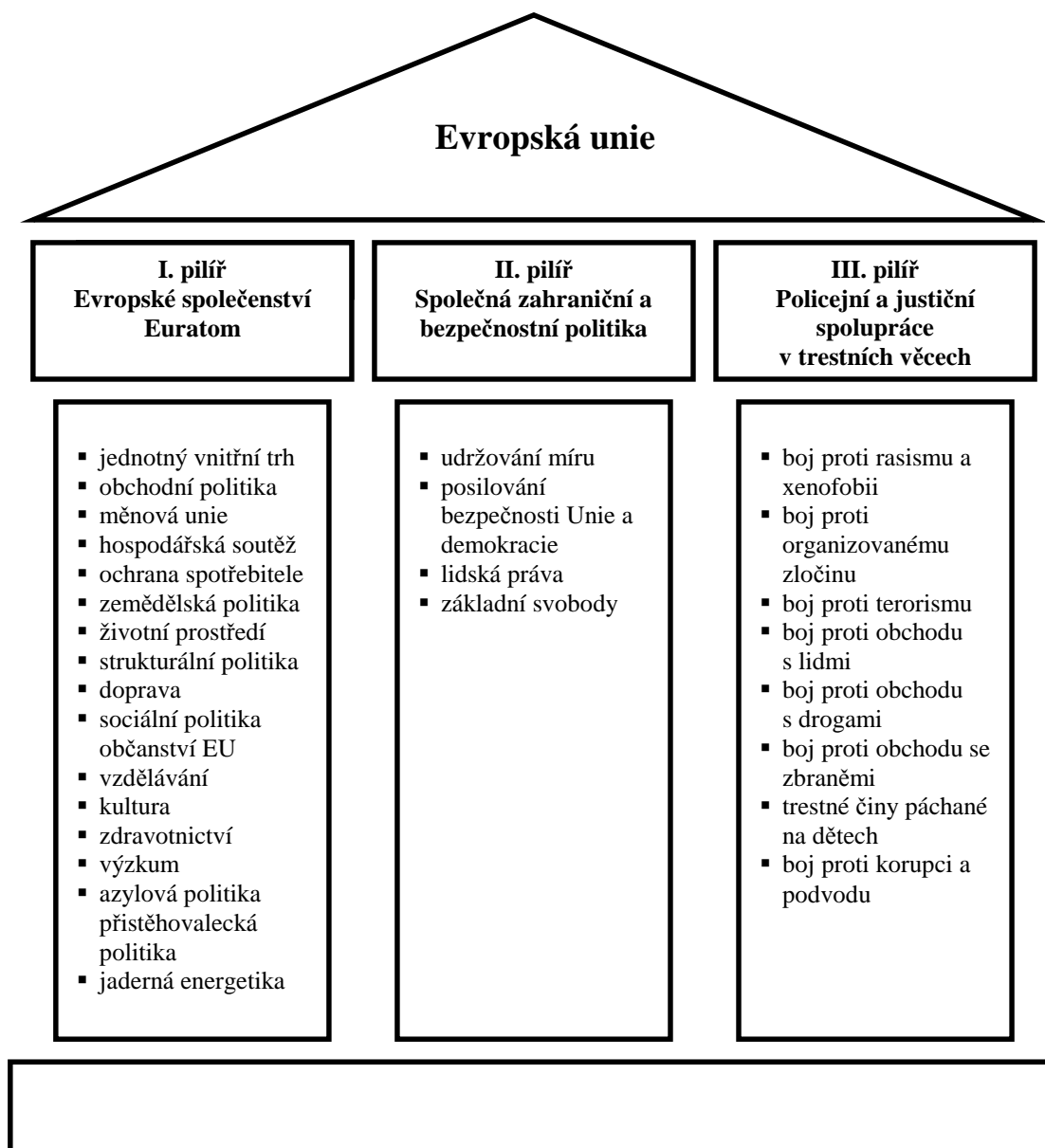
Evropská společenství nejenom rozšiřovala počet svých členů, ale i prohlubovala svou spolupráci. Zpočátku existovala tři zmíněná společenství (EHS, ESUO a Euratom) nezávisle vedle sebe. Prvním krokem v prohloubení integrace byla tzv. **Slučovací smlouva** z roku 1967, která znamenala sloučení výkonných orgánů všech tří Společenství. Uprostřed 80. let bylo zřejmé, že aktuální stav smluv neumožňuje dovršení jednotného trhu. Státy se tedy dohodly na podstatnější novelizaci zakládajících smluv, která by umožnila dobudování vnitřního trhu. Touto novelizací se stal **Jednotný evropský akt z roku 1987** (občas bývá název překládán Akt o jednotné Evropě).

Ne všechny státy byly myšlenkou novelizace smluv nadšeny. Velká Británie ústy premiérky Thatcherové vzkázala Evropským společenstvím ohledně nápadu novelizovat smlouvy přibližně následující: „Proboha, nedělejte to. Když se do toho pustíte, budete novelizovat smlouvy každých pět let.“ Zdá se, že to byl vynikající odhad. Od té doby se novelizovalo mnohokrát. Mimochodem všimněte si, že Velká Británie ani po tolika letech nebyla schopna se s Evropskými společenstvími plně identifikovat. Jak trefně poznamenal belgický ministerský předseda Martens právě roku 1987 o Margaret Thatcherové: „Říká stále jen: Vy!... Vy!... Nikdy neřekne „my“, když má na mysli Evropská společenství.“ Podle Mail on Sunday Margaret Thatcherová dokonce prohlásila, že považuje za největší omyl své kariéry to, že Jednotný evropský akt podepsala.

Poté, co Jednotný evropský akt uvolnil prostor pro dokončení vnitřního trhu, začaly členské státy uvažovat o dalším kroku: zavedení jednotné měny a s tím spojené založení Hospodářské a měnové unie. Na to ale nepostačovala ani tato poslední novelizace, a proto se hned rozběhly práce na novelizaci další. Tou se stala Maastrichtská smlouva, která nejen uvolnila cestu k zavedení jednotné měny, ale tím, že zakládající smlouvy tří Evropských společenství rozšířila o smlouvu zcela novou, Smlouvu o Evropské unii, Evropskou unii založila. Tím také prohloubila spolupráci v dalších, nyní již čistě politických oblastech obrany, zahraniční politiky, justice a vnitra (druhý a třetí pilíř EU). Maastrichtská smlouva vstoupila v platnost v roce 1993.

Založení Evropské unie znamená rozšíření oblasti společných zájmů z oblasti hospodářské i na oblasti politicky citlivější: na oblast bezpečnosti a zahraniční politiky a také na oblast vnitra a justice. Evropská unie se stala zastřešující organizací, která má tři součásti nebo tzv. pilíře. Prvním pilířem, zdaleka nejdůležitějším, neobjemnějším a nejpracovanějším se stává v roce 1993 to, co do té doby vlastně existovalo: tři výše zmíněná Evropská společenství. Druhý pilíř je zcela nový: Společná zahraniční a bezpečnostní politika a třetím pilířem se stává také nová oblast: Spolupráce v oblasti justice a vnitra, nebo dnes správněji nazývaná Policejní a justiční spolupráce v trestních věcech.

Schematické znázornění maastrichtského chrámu:

Terminologické nejasnosti

Evropskou unií se prolínají jako zlatá nit terminologické nejasnosti, které velmi komplikují pochopení celé situace. Je to tím horší, že i média s termíny nakládají velice necitlivě a zaměňují označení, která volně záměnná nejsou. Tím vzniká dokonalý zmatek, který je dovršen tím, že spousta materiálů vzniká překladem z různých jazyků a stejná věc je nazývána různými jmény.

Je na čase vysvětlit první problém: jaký je rozdíl mezi Evropským hospodářským společenstvím, Evropským společenstvím, Evropskými společenstvími a Evropskou unií. Nejedná se totiž o jedno a totéž.

Evropské hospodářské společenství bylo jedním ze tří společenství, které existovalo celá 60., 70. a 80. léta. Protože bylo zdaleka nejdůležitější a nejviditelnější ze všech, celé

integrační západoevropské uskupení se zjednodušeně označovalo jako EHS, tj. Evropské hospodářské společenství.

Pak přišla Maastrichtská smlouva, která to změnila. Přejmenovala Evropské hospodářské společenství pouze na Evropské společenství. Motivem přejmenování bylo, že EHS přerostlo výlučně hospodářský rozměr, a proto bylo potřeba vypustit přídavné jméno „hospodářské“. Od podzimu 1993, kdy Maastrichtská smlouva vstoupila v platnost, máme tedy jen Evropské společenství, ES.

Když se řekne Evropská společenství, tedy použijeme množné číslo, myslí se tím všechna společenství dohromady. Dnes to je Evropské společenství a Evropské společenství pro atomovou energii (to je totéž co Euratom). Pokud vás teď napadlo, že se nám jedno společenství kamsi ztratilo, sledujte fakta velmi pozorně. Počet společenství se opravdu zredukoval na dvě – Smlouva o Evropském společenství uhlí a oceli nebyla totiž podepsána na dobu neurčitou jako v případě EHS a Euratomu, ale pouze na 50 let a platnost smlouvy skončila 23. července 2002. Smlouva nebyla prodloužena a sektor uhlí a oceli do sebe vstřebalo Evropské společenství.

Evropská unie je benjamínek. Je na světě teprve od roku 1993, kdy Maastrichtská smlouva vstoupila v platnost, a skládá se z Evropských společenství, která tvoří první, nejmasivnější pilíř, a dalších dvou výše jmenovaných mezivládních pilířů: Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a Policejní a justiční spolupráce v trestních věcech.

Maastrichtská novelizace zakládajících smluv nebyla však první a zdaleka ani poslední novelizací.

Další novelizace smluv

Amsterodamská smlouva představovala další novelizaci zakládajících smluv. Jejím hlavním cílem bylo připravit zejména instituce na plánované rozšíření. Už v roce 1993 se členské státy dohodly na tom, že se Evropská unie chce a může rozšiřovat i o státy, spadající donedávna do komunistického bloku. O ty z nich, které se vydaly na cestu demokratických a ekonomických reforem a které stále hlasitěji projevovaly své přání stát se členy Evropské unie. Ale představitelé EU si uvědomovali, že instituce, které byly původně navrženy pro šest zakládajících států, by už po plánovaném velkorysém rozšíření nevyhovovaly. Amsterodamská smlouva vstoupila v platnost 1.5.1999, ale nesplnila požadavky na ní kladené. Státníci se neshodli na řešení hlavního problému tj. reformě institucí. Proto se v zářetí začala připravovat další novelizace smluv.

V roce 2000 již nebylo možno dále odkládat rozhodnutí, která podvazovala možnost dalšího rozšíření, jestliže neměl být vážně ohrožen další průběh rozšiřovacího procesu. Dozrál čas, kdy se státy dohodnout musely, jestliže neměla utrpět jejich důvěryhodnost. Byla svolána mezivládní konference, na které se měly dořešit věci, které byly odloženy při rozhodování v Amsterdamu. Konference vyvrcholila na zasedání Evropské rady ve francouzské Nice v prosinci 2000. Po velice dramatickém průběhu zasedání se státy opravdu dohodly na stěžejních věcech: počtu hlasů při hlasování kvalifikovanou většinou (faktické rozdělení moci mezi státy), počtu komisařů, oblastech, kde bude i nadále používáno jednomyslné hlasování (kde zůstává právo veta pro členské státy) a o další podobě úzké spolupráce. Mimo to byly

dořešeny i další věci, např. postavení Evropského soudního dvora. **Niceská smlouva** vstoupila v platnost 1.2.2003 a je v tuto chvíli poslední platnou revizí smluv.

V současnosti už však měla platit další nástupkyně – **Smlouva o Ústavě pro Evropu**. Už v roce 2003 byl vytvořen návrh Smlouvy o založení Ústavy pro Evropu. O tomto návrhu se dlouho jednalo a nakonec byl dokument schválen Evropskou radou. Aby nová smlouva mohla vstoupit v platnost, musela proběhnout ratifikace ve všech členských státech. Práce na ratifikaci se celkem úspěšně rozběhly a postupně ji ratifikovalo 13 členských států. Proces se vcelku neočekávaně zadrhl na jaře 2005 při referendech ve Francii a v Nizozemsku. Daleko větší obavy totiž tehdy panovaly z rozhodnutí Velké Británie a dalších skeptičtějších států. Účastníci referenda v zásadě proevropských zemí však řekli nové smlouvě NE, a to znamenalo těžkou ránu celému dalšímu ratifikačnímu procesu. Proces ratifikace byl následně přerušena a odložen na neurčito. Místo něho byl zahájen náhradní „plán D“ (demokracie, dialog, diskuze). Vnitrostátní diskuze má zajistit větší osvětu mezi občany členských států a tím i větší podporu nové smlouvě. Osud smlouvy je však přesto nejasný.